

EMPATİNİN YAŞLI AYRIMCILIĞI ÜZERİNDEKİ ETKİSİ: GENÇLER ÜZERİNE BİR ARAŞTIRMA (*)

Sibel TEMİZ (**)

Meral ÖZTÜRK (***)

Öz

Yaşlı nüfusun hızla artması yaşlı ayrımcılığı sorununu gündeme getirmiştir. Kısaca bir kişiye yalnızca yaşı nedeniyle gösterilen farklı tavır ve eylemler olarak tanımlanabilen yaşlı ayrımcılığı çalışma yaşamından sosyal çevreye, aile yaşamından, sağlık hizmetlerine ulaşımına kadar pek çok alanda kendini göstermektedir. Yaşlı ayrımcılığına neden olan pek çok faktör olmakla birlikte kişinin kendisini başkasının yerine koyarak onu anlama becerisini ima eden empatinin bu konudaki rolü literatürde sıkça dile getirilmektedir. Bu araştırmanın amacı, gençlerin yaşlılara yönelik ayrımcılık ile empati düzeyleri arasındaki ilişkiyi saptamak, empatinin yaşlı ayrımcılığını yordayıp yordamadığını tespit etmektir. Araştırma ilişkisel tarama modeliyle yapılmış, Sivas il merkezinde yaşayan 15-25 yaş aralığındaki 490 gençle gerçekleştirilmiştir. Örneklemin seçiminde kolayda ve tesadüfi örnekleme teknikleri kullanılmıştır. Araştırmada Vefikuluçay (2008) tarafından geliştirilen "Yaşlı Ayrımcılığı Tutum Ölçeği" (YATÖ) ve Lawrence, Shaw, Baker, Baron-Cohen ve David (2004) tarafından geliştirilen ve Kaya ve Çolakoğlu (2015) tarafından Türkçeye uyarlaması yapılan "Empati Düzeyi Belirleme Ölçeği" (EDBÖ) kullanılmıştır. Veriler, Hiyerarşik Regresyon Analizi kullanılarak test edilmiştir. Hiyerarşik regresyona cinsiyet ve yaş kontrol değişkeni olarak eklenmiştir. Araştırma sonucunda gençlerin hem yaşlılara yönelik olumlu tutuma sahip oldukları hem de empati düzeylerinin yüksek olduğu tespit

*) Bu makale Sibel Temiz'in Sivas Cumhuriyet Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Sosyal Hizmet Anabilim Dalı'nda yapmış olduğu "Lise ve Üniversite Öğrencilerinde Yaşlılara Yönelik Ayrımcılık İle Empati Düzeyleri Arasındaki İlişkinin İncelenmesi" başlıklı yüksek lisans tezinden üretilmiştir.

**) Arş. Gör., Sivas Cumhuriyet Üniversitesi Edebiyat Fakültesi, Sosyal, Beşeri ve İdari Bilimler Temel Alanı Sosyal Hizmet Bölümü
(e-posta: sibeltemiz@cumhuriyet.edu.tr) ORCID ID: <https://orcid.org/0000-0003-4993-9513>

***) Dr. Öğr. Üyesi, Sivas Cumhuriyet Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Sosyal Hizmet Bölümü Toplumsal Gelişme ve Sosyal Politika Anabilim Dalı
(e-posta: meralyuner@hotmail.com) ORCID ID: <https://orcid.org/0000-0001-7570-5361>

edilmiş, yaşlı ayrımcılığı tutumları ile empati düzeyleri arasında pozitif yönlü bir ilişki olduğu saptanmıştır. Cinsiyet ile Empati Düzeyi Belirleme Ölçeğinin “Bilişsel Tepki” ve “Sosyal Beceriler” alt boyutlarının yaşlı ayrımcılığını pozitif yönde etkilediği tespit edilmiştir. Ancak Empati Düzeyi Belirleme Ölçeğinin “Duygusal Tepki” alt boyutu ile yaş değişkeninin yaşlı ayrımcılığı üzerinde herhangi bir etkisinin bulunmadığı anlaşılmıştır. Bulgular, literatür eşliğinde tartışılmış, yaşlı ayrımcılığını önleme konusunda öneriler sunulmuştur.

Anahtar Kelimeler: Yaşlı, Yaşlı Ayrımcılığı, Empati, Gençlik, Tutum.

The Effect of Empathy on Ageism: A Research on Young People

Abstract

Ageism has become a current issue with the rapid increase in the elderly population in the world. Ageism, defined as different attitudes and behaviours due to one's age has widespread from working life to social environment, from family life to health services. Although there are many factors that cause ageism, the role of empathy, which implies the ability to understand and share another person's feeling is frequently mentioned in the literature. The aim of this study is to examine the relationship between empathy levels and discrimination against the elderly and to analyze whether empathy level predicts elderly discrimination or not. The correlational survey model is used in this research. The research sample consists of 490 youth aged between 15-25 years living in Sivas. Convenient and random sampling techniques are used in the research. Ageism Attitude Scale, developed by Vefikuluçay (2008), and Empathy Quotient-EQ adapted to Turkish by Kaya and Çolakoğlu (2015) are utilized in this study. Data is analysed with Hierarchical Regression Analyses. Gender and age are used as a control variable. According to the results, the young people have a positive attitudes towards the elderly and their empathy levels are so high. There is a positive relationship between youth's ageism attitudes and empathy levels. Gender, "cognitive response" and "social skills" sub-dimensions of "Empathy Quotient-EQ" have a positive impact on elderly discrimination. "Emotional Response" subscale of "Empathy Quotient-EQ" and the age variable have no effect on the discrimination. The findings are discussed in the light of the literature and some suggestions are made to prevent elderly discrimination.

Keywords: Elders, Ageism, Empathy, Youth, Attitude.

1. Giriş

Günümüzde gelişen sağlık hizmetleri, hijyen koşulları, sosyo-ekonomik düzey ve teknoloji ile birlikte artan konfor vb. nedenlerle insan ömrü uzamış, yaşlı nüfus oranı genel nüfus içerisinde gözle görülür bir artış göstermiştir (Bulut ve Çilingir, 2016: 446). Birleşmiş Milletlerin (BM) çeşitli zamanlarda yayınladığı raporlar, bu gerçeği göz önüne sermektedir. Örneğin: BM Dünya Yaşlılık Raporuna (2015) göre dünya nüfusunun %9,1'i

yaşlılardan oluşmaktadır. 2015 ila 2030 yılları arasında 60 yaş ve üzerindeki nüfus 901 milyondan 1,4 milyara yükselecektir. 2050 yılında bu oranın 2,1 milyar olacağı düşünülmektedir. Türkiye’de de durum bundan farklı değildir. Nitekim Türkiye İstatistik Kurumu (TÜİK), son 5 yılda Türkiye’deki yaşlı nüfusun %16 düzeyinde arttığını, 2017 yılında yaşlı nüfusun toplam nüfus içerisindeki oranının %8,8 olduğunu söylemektedir. Bu oranın 2023’te %10,2, 2030’da %12,9, 2040 yılında ise %16,3 olacağı tahmin edilmektedir (TÜİK, 2018).

Dünya nüfusunun hızla yaşlanması, yaşlıların karşılaştığı sorunları daha görünür kılmıştır. Herkesin bildiği gibi yaşlılık, pek çok sorunun kaçınılmaz olarak yaşandığı bir süreçtir. Sağlık sorunları, psikolojik sorunlar, çalışma hayatından dışlanma-emeklilik, sosyal dışlanma ve yalnızlık sorunu, barınma sorunları, ölüm kaygısı, yaşlı ihmali ve istismarı ile yaşlı ayrımcılığı bu sorunlardan birkaçıdır. Söz konusu sorunların her biri yaşlı için örseleyici olsa da yaşlı ayrımcılığı diğer tüm sorunları da içermesi bakımından ayrıca önem arz etmektedir. Kısaca bir kişiye yalnızca yaşı nedeniyle gösterilen farklı tavır, önyargı, davranış ve eylemler olarak tanımlanabilecek yaşlı ayrımcılığı, olumlu ya da olumsuz nitelikteki tüm tutum ve davranışları kapsamaktadır. Olumlu tutumlar tecrübe sahibi olmak, bilgelik, sevecenlik, politik güç ve özgürlük gibi öğeleri içerirken; olumsuz tutumlar önyargı, dışlama ve zalimce reddetme eylemlerini kapsamaktadır (Özdemir ve Bilgili, 2014). Yaşlı ayrımcılığı günümüzde çalışma yaşamından sosyal çevreye, aile yaşamından sağlık hizmetlerine ulaşımına kadar pek çok alanda kendini göstermektedir. Yaşlılığın ölümle ilişkilendirilmesi, yaşlıların çoğunun sakat ve hasta olduğu düşüncesinin yaygınlığı, medyada gençliğin ve bedensel güzelliğin ön plana alınması, yaşlılığın tüketimle eş değer kabul edilmesi, kuşaklar arası çatışmalar gibi nedenler yaşlı ayrımcılığını körüklemektedir. Bunlara ilaveten, empati yoksunluğu da yaşlı ayrımcılığını doğuran önemli bir etken olarak dikkat çekmektedir (bkz., Boudjemadi ve Gana (2009; Allan ve diğ., 2014).

Empati, kelime olarak “içsel algılama”, “duygudaşlık”, “duyarlılık” ve “eşduyum” gibi kavramlara karşılık gelmektedir (Özcan, 2016: 2759). Empati, bilişsel ve duygusal olmak üzere iki boyutlu bir kavramdır. Empatinin bilişsel boyutu, diğerlerinin duygularını anlamayı içermektedir (Blair, 2005); duygusal boyutu ise diğerinin yaşadığı duyguyu hissedip ona uygun tepki verme biçimidir (Cohen, 1992). Buradan yola çıkarak empati, diğer insanların düşüncelerini ve duygusal durumlarını fark edip anlamak, tecrübe etmek ve bu duygu ve düşüncelere yanıt vermek olarak tanımlanabilir (Barker, 1999: 141).

Empati, kişinin karşısındakini tam olarak anlayabilmesi ve etkili iletişim kurabilmesi için gereklidir. Öz bilinci yüksek, içsel uyumu iyi, ben-merkezci olmayan kişiler, empatik eğilimi yüksek kişiler olarak bilinmektedir. Empatik iletişim dili mutluluğun temel şartıdır (Özcan, 2016: 2760-62). Daha geniş ifadeyle empati, hem kendisi ile empati kuran kişiye hem de empati kurana mutluluk vermektedir. Ancak günümüzde ekonomik ve sosyal yaşamda meydana gelen değişimlerin yüzeysel ilişkilere neden olmasıyla birlikte empati duygusunun gittikçe zayıfladığı göze çarpmaktadır (Alisinanoğlu ve Köksal, 2000: 11). Bu da toplumda sosyal uyum sorununu ortaya çıkarmıştır. Nitekim empati

bir yönüyle topluma uyumlu ilişkilidir. Empati düzeyi yüksek kişiler psikososyal uyumu yüksek iken empatik eğilimi düşük kişiler topluma uyumda zorluk çeken kişiler olarak bilinmektedir (Kaya ve Siyez, 2010: 114).

Literatürde yaşlı ayrımcılığı ile ilgili çalışmaların daha çok Batı ülkelerinde yapıldığı (Bkz: Butler 1969, 1980, 1989, 2005, 2009; Palmore 1999; Bytheway 1994; Nelson 2005), Türkiye’de ise sınırlı sayıda çalışmanın yer aldığı saptanmıştır (Bkz: Vefikuluçay 2008; Öksüz 2015; Özdemir ve Bilgili, 2014; Duru ve Kalaycı 2017). Bir başka dikkat çeken konu ise çalışmaların çoğunlukla sağlık bilimleri alanında yapılmasıdır.

Benzer şekilde empati ile ilgili yapılan çalışmaların daha çok psikoloji, eğitim bilimleri ve sağlık bilimleri alanında yapıldığı ve çoğunlukla belli yaş gruplarına odaklandığı (örneğin yalnızca ortaokul öğrencileri) gözlenmektedir (Ergül, 1995; Okvuran, 1993; Tunçel, 2019; Bakraktar, Sayıl ve Kumru, 2009).

Literatürde empati ve yaşlı ayrımcılığı arasındaki ilişkiye odaklanan çalışmalar da vardır. Bunlardan birisi Bodner ve Cohen-Fridel, (2014) tarafından yapılan çalışmadır. İsrail’de üniversite öğrencileriyle yaptığı çalışmada araştırmacılar, çekingen bağlanma ile yaşlı ayrımcılığı arasında empatinin aracı rolünü ortaya koymuştur. Boudjemadi ve Gana (2009), Fransa’da yaptıkları çalışmalarında yaşlı ayrımcılığının empati, dogmatizm, sosyal baskı, yaş ve cinsiyet ile ilişkisini incelemişlerdir. Araştırma sonuçlarına göre empati, yaşlı ayrımcılığı üzerinde doğrudan olumsuz etkiye sahiptir. Allan, Johnson ve Emerson (2014), yine üniversite öğrencileriyle yaptıkları çalışmada kişilik özellikleri, empatik özellikler ve minnettarlığın yaşçı tutumlar ve yaşlanma kaygısı üzerine etkisini incelemişlerdir. Araştırmanın sonucuna göre yaşlı ayrımcılığı, kişisel özelliklerle pozitif yönde bir ilişkiye sahiptir; empati ve minnettarlık ile negatif yönde ilişkilidir. Hasgül (2018), yaşlı ayrımcılığı üzerinde empatinin etkisini ortaya koyabilmek için çalışanlara empati eğitim programı vermiş sonuçta huzurevi çalışanlarının empatik becerilerinde ve yaşlı ayrımcılığına ilişkin tutumlarında anlamlı düzeyde bir artma saptamıştır. Literatürde empati ile farklı gruplara (etnik köken, din vb.) yönelik ayrımcı düşünceler arasındaki ilişkinin sıklıkla (Finlay ve Stephan, 2000; Vescio, Sechirst ve Paolucci, 2003; Chao, Wei, Spanierman, Longo ve Northart, 2005) çalışılmasına karşın ayrımcı düşüncenin bir türü olan yaşlı ayrımcılığı ile ilgili çalışmaların sınırlı olması dikkat çekicidir (Allan vd., 2014). Yukarıda da değinildiği üzere çalışmaların büyük kısmının yurtdışında yapılması, Türkiye’de bu yönde yalnızca Hasgül (2018) tarafından huzurevi çalışanlarıyla yapılan araştırmaya rastlanması ve çalışmada empati düzeyini ölçmek yerine empati eğitim programı verilerek yaşlı ayrımcılığı üzerinde empatinin etkisinin incelenmesi, bu satırların vücut bulduğu araştırmanın ortaya çıkmasındaki nedenlerden bazılarıdır. Bu kapsamda söz konusu çalışma, yaşlı ayrımcılığı ile empati arasındaki ilişkiyle yaşlı ayrımcılığının empati tarafından yordanıp yordanmayacağını incelemektedir. Araştırmada yaşlı ayrımcılığını etkileyeceği düşünülen cinsiyet ve yaş değişkenleri, kontrol değişkeni olarak kullanılmıştır. Çalışma genç nüfusun büyük bölümünü oluşturan 15-25 yaş arasında yer alan lise ve üniversite eğitimine devam eden gençlerle gerçekleştirilmiştir. Yaşlı ayrımcılığı, her yaşta bireyin uyguladığı bir durum olsa da yaşlılık çağına uzak bir dönem

olan gençlerde daha fazla olabileceği düşünülebilir. Zira yaşlı ayrımcılığının çoğunlukla gençler tarafından uygulandığına dair tespitler vardır (Vefikuluçay, 2008: 4). Söz konusu tespitin ortaya çıkma gerekçeleri arasında henüz ölüme ve yaşlılığa kendisini uzak hissedenden gençlerin yaşlılara karşı zayıf empati bağları kurması düşünülebilir.

2. Araştırmanın Metodolojisi

2.1. Araştırmanın Yöntemi

Nicel araştırma modeli çerçevesinde yapılan bu çalışmada gözetilen amaç doğrultusunda "ilişkisel tarama modeli" kullanılmıştır. Empati ve yaşlı ayrımcılığı ile ilgili çalışmalarda da genellikle nicel araştırma modelinin kullanıldığı görülmektedir.

2.2. Evren ve Örneklem

Çalışmanın evrenini Sivas'ta lise ve üniversite düzeyinde eğitim gören 15-25 yaş arasındaki gençler oluşturmaktadır. Çalışmanın örneklemini ise lise ve üniversitede okuyan 500 kişiden oluşturmaktadır. Örneklem seçiminde hem kolayda hem de tesadüfi örneklem yöntemi kullanılmıştır. Bu çerçevede ulaşılması kolay olan 2 lise ile (Sivas Lisesi ve Sivas Selçuk Anadolu Lisesi) 2 fakülte de (Sivas Cumhuriyet Üniversitesi Edebiyat Fakültesi ve Mühendislik Fakültesi) ders aralarında bulunan öğrencilerden tesadüfi örnekleme yöntemiyle ankete katılmak isteyenlerle uygulama yapılmıştır. Ancak 10 anket eksik veri içerdiğinden analizden çıkarılmış, böylece 490 kişi ile çalışma tamamlanmıştır.

2.3. Veri Toplama Araçları

Bu çalışmada sosyo-demografik verileri ölçen bir bilgi formuyla "Yaşlı Ayrımcılığı Tutum Ölçeği" ile "Empati Düzeyi Belirleme Ölçeği" bir arada kullanılmıştır. Anket, uygulanmadan önce Sivas Cumhuriyet Üniversitesi Bilimsel Araştırma ve Yayın Etiği Sosyal ve Beşeri Bilimler Kurulundan etik onay alınmıştır.

2.3.1. Yaşlı Ayrımcılığı Tutum Ölçeği (YATÖ)

Vefikuluçay (2008)'ın geliştirdiği ölçek, beşli likert tipinde cevaplar içeren 23 maddeden oluşmaktadır. "Yaşlı Ayrımcılığı Tutum Ölçeği" "Yaşlılığın Yaşamını Sınırlama (9 madde)", "Yaşlıya Yönelik Olumlu Ayrımcılık (8 madde)" ve "Yaşlıya Yönelik Olumsuz Ayrımcılık (6 madde)" olmak üzere üç alt boyuttan oluşmaktadır. Ölçek alt boyutları incelendiğinde "Yaşlılığın Yaşamını Sınırlama" alt boyutunun bir maddesinin olumlu, sekiz maddesinin olumsuz tutum içerdiği gözlenmektedir. Bu nokta dikkate alındığında ölçeğin, özünde yaşlılara yönelik olumlu ve olumsuz tutumları içerdiği anlaşılmaktadır. "Yaşlılar gençlere göre daha sabırlıdır." veya "Sıra beklenmesi gereken yerlerde yaşlılara öncelik verilmelidir." gibi maddeler, yaşlılara yönelik olumlu tutumlara; "Yaşlıların yaşantısı eviyle sınırlı olmalıdır." ya da "Yaşlılar sürekli hasta olur." gibi maddeler ise olumsuz tutumlara örnek verilebilir. Olumlu tutumlar için 1= kesinlikle katılmıyorum,

5= tamamen katılıyorum şeklinde; olumsuz tutumlar için 1= tamamen katılıyorum, 5= kesinlikle katılmıyorum şeklinde puanlanma yapılmaktadır. Ölçekten toplam puan alınabilmektedir. Ölçeğin toplamından en yüksek 115, en düşük 23 puan alınabilmektedir. 115'e yakın puanlar yaşlıya yönelik olumlu tutumu; 23'e yakın puanlar ise yaşlıya yönelik olumsuz tutumu göstermektedir. Ölçeğin toplam iç tutarlılık katsayısı 0.80'dir. (Vefikuluçay - Yılmaz ve Terzioğlu, 2011: 259). Bu çalışmada toplam puan üzerinden ölçeğin değerlendirilmesi uygun görülmüştür. Söz konusu ölçeğin kullanılmasının en önemli nedeni, Türk kültüründe gençlerin yaşlı ayrımcılığını ölçen bir ölçek olması ve çalışmalarında sıklıkla kullanılmasıdır (bkz., Yılmaz ve Özkan, 2010; Soyuer, Ünalın, Güleser ve Elmalı, 2010; Altay ve Aydın, 2015; . Güven, Ucakan-Muz ve Efe-Ertürk, 2012; Adıbelli, Türkoğlu ve Kılıç, 2013).

2.3.2. Empati Düzeyi Belirleme Ölçeği (EDBÖ)

Lawrence, Shaw, Baker, Baron-Cohen ve David (2004) tarafından geliştirilen ve Kaya ve Çolakoğlu (2015) tarafından Türkçeye adaptasyonu yapılan "Empati Düzeyi Belirleme Ölçeği", 60 madde ve üç faktörden oluşmaktadır. 1. Faktör beş maddeden oluşan "Bilişsel Empati", 2. Faktör dört maddeden oluşan "Duysal Tepki", 3. Faktör yine dört maddeden oluşan "Sosyal Beceriler"den oluşmaktadır. Ölçeğin orijinal hali dört seçenekli Likert tipi maddelerden oluşmaktadır fakat uyarlama hali, beş seçenekli Likert tipine dönüştürülmüştür. Ölçeğin geçerlik ve güvenilirlik analizleri sonucunda elde edilen değerler, kabul edilebilir düzeydedir. Güvenirlik düzeylerini açıklayan Açıklayıcı Faktör Analizi (AFA) değeri 0,78; Doğrulayıcı Faktör Analizi (DFA) değeri ise 0,86 olarak bulunmuştur. Ölçeğin tamamı için güvenilirlik katsayısı 0,78 bulunurken Sosyal Beceriler alt boyutu için 0,64; Duygusal Tepki alt boyutu için 0,71 ve Bilişsel Empati alt boyutu için 0,74'tür (Kaya ve Çolakoğlu, 2015: 26).

2.4. Verilerin Analizi

Bu araştırmada veriler, SPSS 23 paket programı aracılığıyla analiz edilmiştir. Analizler 0,05'lik anlamlılık düzeyi ve %5'lik hata payı ile gerçekleştirilmiştir. Araştırmanın analizinde Hiyerarşik Regresyon Analizi uygulanmıştır.

3. Bulgular

3.1. Araştırmaya Katılanların Sosyodemografik Özellikleri

Araştırmaya katılanların 253'ü erkek (%51,6), 237'si kadın (%48,4); 240'ı (%49) üniversite öğrencisi; 250'si lise öğrencisidir (%51). Katılımcıların yaş ortalaması 18,2 (ss=2,81)'dir.

3.2. Yaşlı Ayrımcılığı ve Empati Düzeyine Ait Betimsel İstatistikler

Araştırmada yaşlı ayrımcılığı ile ilgili ölçeğin puan ortalamasının 82,489 olduğu saptanmıştır. Söz konusu puan, likert tipi derecelendirmede 3 ve 4 arasında bir değere karşılık

gelmektedir. Bu durum katılımcıların orta değerden yüksek bir puana sahip olduklarını ve dolayısıyla yaşlı ayrımcılığına yönelik olumlu tutuma sahip olduklarını göstermektedir.

Empati düzeyini belirlemeye yönelik ölçekten alınan puan ortalaması da (Ort.=48,2959) ortalanca değerden yüksek olduğundan katılımcıların yüksek empati düzeyine sahip olduğu söylenebilir. EDBÖ'nün alt faktörleri dikkate alındığında katılımcıların en yüksek bilişsel tepki boyutundan ortalama puana sahip oldukları (Ort.=18,82), bunu sırasıyla duygusal tepki (Ort.=14,79) ve sosyal beceriler (Ort.=14,68) boyutunun takip ettiği görülmektedir. Bulgular Tablo 1'de gösterilmektedir.

Tablo 1. Değişkenlere Ait Betimsel İstatistik Değerleri

Değişkenler	N	Min	Max	Ort.	ss.
Yaşlı Ayrımcılığı Top.	490	39	112	82,48	10,5
Empati Toplam	490	23	65	48,29	7,22
Bilişsel Tepki	490	7	25	18,82	3,53
Duygusal Tepki	490	5	20	14,79	2,58
Sosyal Beceriler	490	4	20	14,68	2,69

3.3. Empati ve Yaşlı Ayrımcılığı Arasındaki İlişki

Empati ve yaşlı ayrımcılığı arasında ($r=.39$; $p<.01$) zayıf düzeyde pozitif yönlü anlamlı bir ilişki vardır. Buradan empati düzeyi yüksek olan katılımcıların yaşlı ayrımcılığı tutumlarının da olumlu olduğu söylenebilir. Bunun yanında EDBÖ'nün alt boyutları ile yaşlı ayrımcılığı arasındaki ilişkiye tek tek bakıldığında "Bilişsel Tepki" alt boyutu ile yaşlı ayrımcılığı arasında pozitif yönlü zayıf düzeyde ($r=.30$; $p<.01$), duygusal tepki ile pozitif yönlü zayıf düzeyde ($r=.30$; $p<.01$) ve sosyal beceriler ile pozitif yönlü yine zayıf düzeyde ($r=.37$; $p<.01$) anlamlı bir ilişki saptanmıştır

Tablo 2. Değişkenler Arasındaki İlişkiler

	1	2	3	4	5
1.Yaşlı Ayrımcılığı	1				
2.Empati	,398**	1			
3.Bilişsel Tepki	,303**	,867**	1		
4.Duygusal Tepki	,308**	,812**	,574**	1	
5.Sosyal Beceriler	,375**	,765**	,463**	,465**	1

3.4. Empati Düzeyinin Yaşlı Ayrımcılığı Üzerindeki Etkisi

Empati düzeyinin yaşlı ayrımcılığı üzerindeki etkisi Hiyerarşik Regresyon Analizi ile test edilmiştir. Literatür incelendiğinde sosyodemografik değişkenlerden cinsiyet (Ars-

lan, 2016; Davis, 1983; Hoffman,1977; Kalliopuska, 1983; Köksal, 2000; Seymen, 2007) ve yaş (Akgün-Şahin ve Kardaş-Özdemir, 2015; Eraslan, 2015; Teke, Cengiz ve Demir, 2010) ile empati arasında anlamlı ilişkilerin saptandığı görülmüştür. Yine araştırmalar, cinsiyet (Deary, Smith, Mitchell ve Maclennan, 1993; Boz ve diğ., 2017; Dinçer, Usta ve Bulduk, 2016; Serpen ve Puruççuoğlu, 2017 Ünsar ve diğ., 2015; Zubaroglu-Yanardağ, Yay-Şahin, Yanardağ, 2018) ve yaş (Özdemir, 2009; Tuncer, 2018; Başaran, 2018; Kaçan, Dibekli ve Akkan, 2018) ile yaşlı ayrımcılığı arasında da farklılaşmayı saptamıştır. Bu nedenle bu iki değişken, hiyerarşik regresyon analizinde kontrol değişkeni olarak kullanılmıştır.

Yaşlı ayrımcılığı için hiyerarşik regresyon analizi sonuçlarına göre 1. Modelde cinsiyet ve yaşın yaşlı ayrımcılığı üzerinde önemli etkisi olduğu görülmüştür. 2. Modelde cinsiyet ve EDBÖ'nün bilişsel tepki ile sosyal beceriler boyutunun yaşlı ayrımcılığı üzerinde pozitif yönde anlamlı etkisi olduğu tespit edilmiştir. Cinsiyet için SPSS programında 1=erkek, 2=kadın kodlaması yapılmıştır. Analizde yaşlı ayrımcılığı ile cinsiyetin pozitif ilişki göstermesi, kadınların erkeklere kıyasla yaşlılara yönelik daha olumlu tutuma sahip olduklarını ortaya koymaktadır. Bunun yanında hem bilişsel tepki hem de sosyal beceriler puanlarının artmasıyla yaşlı ayrımcılığı ile ilgili olumlu düşüncelerin arttığı söylenebilir. Yaş ile "duygusal tepki"nin ise 2. Modelde yaşlı ayrımcılığı üzerinde etkisi kalmadığı görülmüştür.

Model 1 yaşlı ayrımcılığının %3,8'ini açıklarken Model 2'de bu etkinin %19'a çıktığı görülmektedir. Buradan empatinin yaşlı ayrımcılığı üzerinde oldukça etkili olduğu anlaşılmaktadır (Bkz. Tablo 3).

Tablo 3. Hiyerarşik Regresyon Analizi

MODEL 1	R	R²	A. R²
Cinsiyet ve Yaş	0,195	0,038	0,34
	Beta	T	P
Cinsiyet	0,170	3,763	0,00
Yaş	0,116	2,558	0,01
MODEL 2	R	R²	A. R²
	0,440	0,193	0,185
	Beta	T	P
Cinsiyet	0,132	3,155	0,00
Yaş	0,059	1,399	0,16
Bilişsel Tepki	0,104	1,967	0,04
Duygusal Tepki	0,097	1,840	0,06
Sosyal Beceriler	0,276	5,682	0,00

4. Tartışma ve Sonuç

Bu araştırmada, gençlerin yaşlılara yönelik ayrımcı tutumlarını ve empati düzeylerini belirlemek, bu iki değişken arasındaki ilişkiyi incelemek ve empatinin yaşlı ayrımcılığı üzerindeki etkisini ortaya koymak amaçlanmıştır. Bu amaç doğrultusunda Sivas'ta bulunan 15-25 yaş arası 490 gençle çalışma yürütülmüştür. Anket sonuçları, Hiyerarşik Regresyon Analizi aracılığıyla test edilmiştir.

Araştırmada saptanan ilk bulgu, gençlerin yaşlılara yönelik tutumlarının olumlu olduğudur. Başaran (2018), Süleyman Demirel Üniversitesinde okuyan 4. sınıf öğrencilerinin, Vefikuluçay (2008), Ankara Üniversitesinde lisans öğrenimi görenlerin, Özdemir (2009) Gazi, Hacettepe, Ankara Üniversiteleri ve GATA'ya bağlı Hemşirelik Yüksekokullarında okuyan öğrencilerin yaşlı ayrımcılığı puan ortalamalarının bu çalışmadaki gibi yüksek olduğunu tespit etmişlerdir. Türkiye örnekleminde öğrencilerin yaşlı ayrımcılığı puan ortalamalarının yüksek olması muhtemelen, Türk kültürünün yaşlılara yönelik olumlu değerlere sahip olmasından kaynaklanmaktadır. Yaşlılara saygı, Türk kültürünün önemli bir parçası olmaya devam etmektedir. Yaşlılara sevgi, saygı, merhamet ile bağlılık duygusu; yaşlının toplum içerisindeki saygın yeri, Orta Asya Türklerinden itibaren süregelen bir değerdir (Özmen, 2013: 111). Bu değer çerçevesinde yaşlılar ata, aile reisi, otorite gibi kavramlarla eş değerdir. Her ne kadar modernleşme ile birlikte Türk toplum yapısında bireyselleşme ve rekabet lehinde bir dönüşüm yaşansa da geleneksel değerlerin ve toplulukçu kültürün halen varlığını devam ettirdiği bilinen bir gerçektir. (Oyserman, Coon ve Kemmelmier, 2002). Bu anlamda Türkiye, gelenekle modernliğin bir arada bulunduğu bir ülke olarak dikkat çekmektedir.

Araştırmada gençlerin empati düzeyleri de ortalamanın üzerinde bulunmuştur. Bu çalışmada ortaya konan bulguya paralel şekilde Beyaz (2016) ve Pala (2008), öğretmen adaylarının empatik eğilim puanının ortalamanın üzerinde olduğunu saptamıştır. Engin ve Genç (2015), yine öğretmen adaylarıyla yaptığı çalışmada öğrencilerin yüksek düzeyde empatik eğilime sahip olduğunu tespit etmiştir. Bu araştırmada empatik eğilimin gençler arasındaki yüksekliği ise ailenin çocuk yetiştirme sürecindeki rolüyle açıklanabilir. Ebeveynler, çocuklarının empatik tepkilerini geliştirmede önemli role sahiptir. Özellikle anneler, çocuklarının sosyalleşme eylemleri ve empatik tepkilerin gelişiminde birincil önemdedir (McDevitt, Lennon ve Kopriva, 1991: 390). Nitekim yukarıda belirtildiği gibi kadınların empatik eğilimlerinin yüksekliği pek çok çalışmada ortaya konmuştur (bkz. Alver, 2005; Hoffman, 1977; İşmen, 2001). Kadınların erkeklerden daha yüksek empati düzeyine sahip olmasını Güllü (2015: 110), kadınların erkeklere oranla daha içten, duygusal, dingin ve sistematik bir yaklaşıma sahip olmasına bağlamıştır. İşmen (2001) ise söz konusu tespiti, Türk toplumunda duyguların ve ifadelerinin kadınlara özgü, kadınsı bir yaklaşım olduğu düşüncesi ile ilişkilendirerek cinsiyetin rolünü ortaya koymuştur. Türk kültüründe erkekler, geçerli cinsiyet rolleri ile bu rollerin sınırlarının katı olması sebebiyle, hem kendi hem de başkalarının duygularını yeterince anlayamamaktadır. Buna karşın sosyalleşme sürecinde kız çocuklarının daha anlayışlı, merhametli olmaları yönün-

de yetiştirilmeleri erkeklere kıyasla empatik eğilime zorlanmaları da kadınların empati düzeylerini artıran bir diğer unsurdur (McDevitt, Lennon ve Kopriva, 1991: 390).

Araştırmada beklendiği gibi yaşlı ayrımcılığı ile hem empati toplam hem de empatinin alt boyutları arasında pozitif yönlü ancak zayıf düzeyde bir ilişki saptanmıştır. Diğer bir ifadeyle empati düzeyi yüksek olan öğrencilerin yaşlı ayrımcılığına yönelik tutumları daha olumlu olup empati düzeyi yükseldikçe yaşlılara yönelik algılar da pozitif yönde artmaktadır. Bunun akabinde yapılan Hiyerarşik Regresyon Analizi sonucunda bilişsel tepki ve sosyal beceriler alt faktörünün yaşlı ayrımcılığını pozitif yönde yordadığı tespit edilmiştir. Araştırma bulgusu literatürdeki araştırma sonuçlarını desteklemektedir (bkz.: Allan ve diğ., 2014; Bodner ve Cohen-Fridel, 2014; Boudjemadi ve Gana, 2009; Hasgöl, 2018). Karşımızdaki insanı anlamak, "Onun yerinde biz olsaydık ne hissederdik?" duygusunu düşünmek anlamına karşılık gelen empatinin ayrımcılık ve ötekileştirme ile mücadele için elimizdeki en güçlü araç olduğunu söylemek mümkündür (Uyan- Semerci, 2018: 197). Zira Çuhadar (2018: 259), diğer grup üyelerine karşı olumlu duyguların ve empatinin sağlanması yoluyla olumsuz tutum ve önyargıların değişebileceğini ve ayrımcılıkların bu sayede azalabileceğini söylemiştir.

Hiyerarşik regresyon analizinde ayrıca cinsiyetin yaşlı ayrımcılığı üzerindeki pozitif etkisinin saptanması kadınların yaşlılara yönelik daha olumlu tutuma sahip olduğunu göstermektedir. Literatürde de çok sayıda çalışma (bkz.: Boz, Gökçe, Kırıl, Mutlu, Selvi, Ünlü ve Yılmaz, 2017; Deary, Smith, Mitchell ve MacLennan, 1993; Dinçer, Usta ve Bulduk, 2016; Kalavar, 2001; Scott, Minichiello ve Browning, 1998; Serpen ve Purutçuoğlu, 2017) bu yöndeki bulguyu ortaya koymaktadır. Kadınların yaşlı ayrımcılığının erkeklere kıyasla düşük çıkması, muhtemelen empati seviyelerinin yüksek olması ile Türk kültüründe yaşlıya saygı gösterme ve bakım verme konusundaki geleneksel cinsiyetçi rollerini içselleştirmelerinden kaynaklanmaktadır (Vefikuluçay, 2008).

Empati ve yaşlı ayrımcılığı arasındaki ilişki, konuyla ilgili toplumsal farkındalığın önemli olduğunu göstermektedir. Bu önem nedeniyle gerek kamu spotları gerekse farkındalık artırıcı dizi ve filmler aracılığıyla toplumdaki tüm bireylerin yaşlılara yönelik tutumlarının iyileştirilmesi amaçlanmalıdır. Bunun yanında genç nesillerin empatik eğiliminin artırılması için lise ve üniversite düzeyinde iletişim derslerinin eklenmesi de önem arz etmektedir.

Kaynakça

- Adıbelli, D., Türkoğlu, N., ve Kılıç, D. (2014). Öğrenci hemşirelerin yaşlılığa ilişkin görüşleri ve yaşlılara karşı tutumları. *Dokuz Eylül Üniversitesi Hemşirelik Fakültesi Elektronik Dergisi*, 6(1), 2-8.
- Akgün Şahin, Z., ve Kardaş Özdemir, F. (2015). Hemşirelerin iletişim ve empati beceri düzeyleri. *JAREN/Hemşirelik Akademik Araştırma Dergisi*, 1(1), 1-7.
- Alisinanoglu, F. ve Köksal, A. (2000). Gençlerin ben durumları (Ego-state) ve empatik becerilerinin incelenmesi. *Hacettepe Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 18, 11-16.
- Allan, L.J., Johnson, J.A. ve Emerson, S.D. (2014) The role of individual difference variables in ageism. *Personality and Individual Differences*, 59, 32-37.
- Altay, B.ve Aydın, T. (2015). Hemşirelik öğrencilerinin yaşlı ayrımcılığına ilişkin tutumlarının değerlendirilmesi. *Hemşirelikte Eğitim ve Araştırma Dergisi*, 12(1), 11-18.
- Alver, B. (2005). Psikolojik danışma ve rehberlik eğitimi alan öğrencilerin empatik beceri ve karar verme stratejilerinin çeşitli değişkenlere göre incelenmesi. *Muğla Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, (14), 19-34.
- Arslan, Y. (2016). Kim daha iyi empati kuruyor-empati üzerine mikro bir sosyolojik araştırma. *Batman Üniversitesi Yaşam Bilimleri Dergisi*, 6(2/1), 51-64.
- Barker, R. L. (1999). *The social work dictionary* (4. Baskı). Washington DC: NASW Press.
- Başaran, Ö. (2018). *Süleyman Demirel Üniversitesi son sınıf lisans öğrencilerinin yaşlı ayrımcılığına ilişkin tutumları ve etkileyen etmenler*. Yayınlanmamış tıpta uzmanlık tezi, Süleyman Demirel Üniversitesi Tıp Fakültesi, Isparta.
- Bayraktar, F., Sayıl, M. ve Kumru, A. (2009). Liseli ergenler ve üniversiteli gençlerde benlik saygısı: ebeveyn ve akrana bağlanma, empati ve psikolojik uyum değişkenlerinin rolü. *Türk Psikoloji Dergisi*, 24(63), 48-63.
- Beyaz, Ö. (2016). *Beden eğitimi ve spor öğretmenliği bölümünde öğrenim gören öğretmen adaylarının empatik eğilim ve empatik beceri düzeylerinin incelenmesi: Anadolu Üniversitesi Örneği*. Yayınlanmamış yüksek lisans tezi Anadolu Üniversitesi Sağlık Bilimleri Üniversitesi, Eskişehir.
- Blair, R.J.R. (2005). Responding to the emotions of others: Dissociating forms of empathy through the study of typical and psychiatric populations. *Consciousness and Cognition*, 14, 698-718.
- Bodner, E. ve Cohen-Fridel, S. (2014). The paths leading from attachment to ageism: A structural equation model approach. *Death Study*, 38(6-10), 423-429.

- Boudjemadi, V. ve Gana, K. (2009). Ageism: French adaptation of a measure and test of a structural model of the influence of empathy, orientation in social dominance and dogmatism over ageism. *Canadian Journal on Ageing*, 28(4), 371-389.
- Boz, H., Gökçe, N., Kıral, A. Ö., Mutlu, E., Selvi, N., Ünlü, D., ve Yılmaz, G. (2017). Sağlık bilimleri fakültesi ve iktisadi ve idari bilimler fakültesi öğrencilerinin yaşlı ayrımcılığına ilişkin tutumları. *Sağlık Akademisi Kastamonu*, 2(1), 1-23.
- Bulut, E., ve Çilingir, D. (2016). Yaşlı ayrımcılığı ve hemşirelik bakımına yansımaları. *TAF Preventive Medicine Bulletin*, 15(5), 446-449.
- Butler, R. N. (1969). Ageism: Another form of bigotry. *The Gerontologist*, 9(4), 243-246.
- Butler, R. N. (1980). Ageism: A foreword. *Journal of Social Issues*, 36(2), 8-11.
- Butler, R. N. (2009). Combating ageism. *International Psychogeriatrics*, 21(2), 211-211.
- Butler, R.N. (1989) Dispelling Ageism: The cross-cutting intervention. *Annals of the American Academy of Political and Social Science*, 503, 138-147.
- Butler, R.N. (2005) Ageism: Looking back over my shoulder. *Generations*, 3, 84-86.
- Bytheway, B. (1994). *Ageism*. United Kingdom: McGraw-Hill Education.
- Chao, R. C. L., Wei, M., Spanierman, L., Longo, J., ve Northart, D. (2015). White racial attitudes and white empathy: The moderation of openness to diversity. *The Counseling Psychologist*, 43(1), 94-120.
- Cohen, D. (1992). Empathy in conduct disordered youth. *Developmental Psychology*, 32, 988-998.
- Çuhadar, E. (2018). Toplumsal temas: Önyargı ve ayrımcılığı önlemek için bir sosyal değişim aracı olarak kullanılabilir mi? K. Çayır ve M. Ceyhan-Ayan, (Ed.), *Ayrımcılık: Çok boyutlu yaklaşımlar* (3.Baskı) içinde (ss. 163-175). İstanbul: İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları.
- Davis, M. H. (1983). The Effect of dispositional empathy on emotional reactions and helping: a multidimensional approach. *Journal of Personality Bulletin*, 94 (1), 100-131.
- Deary, I. J., Smith, R., Mitchell, C., ve MacLennan, W. J. (1993). Geriatric medicine: Does teaching alter medical students' attitudes to elderly people?. *Medical Education*, 27(5), 399-405.
- Dinçer, Y., Usta, E., ve Bulduk, S. (2016). Üniversite öğrencileri gözüyle yaşlılık nasıl algılanıyor?. *Yaşlı Sorunları Araştırma Dergisi*, 9(1), 26-38.
- Durakoğlu, A. ve Gökçearsan, Ş. (2009). Lise öğrencilerinin empatik eğilim düzeyinin çeşitli değişkenlerle ilişkisi. *E-Journal of New World Sciences Academy Humanities*, 5(3), 354-364.

- Duru, S. ve Kalaycı, E. (2017). Yaşlı ayrımcılığının önlenmesinde sosyal hizmet uzmanının rolü. *Social Sciences Studies Journal*, 3(7), 1394-1399.
- Engin, G. ve Genç, S. Z. (2015). Sınıf öğretmeni adaylarının empatik eğilimleri (Çanakale 18 Mart Üniversitesi Örneği). *International Journal of Language Academy*, 3(2), 116-123.
- Eraslan, M. (2015). Gençlerde duygusal zekâ ve empatik eğilim düzeylerinin yaş, cinsiyet ve spor yapma değişkenlerine göre incelenmesi. *Kastamonu Eğitim Dergisi*, 24(4), 1839-1852.
- Finlay, K. A., ve Stephan, W. G. (2000). Improving intergroup relations: The effects of empathy on racial attitudes. *Journal of Applied Social Psychology*, 30, 1720-1737.
- Ergül, H. F. (1995). *Sağlık meslek lisesi öğrencilerinin benlik algı düzeyleri ile empatik eğilim ve empatik beceri düzeyleri arasındaki ilişki*. Yayınlanmamış yüksek lisans tezi, Çukurova Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Adana.
- Gülle, M. (2015). *Beden Eğitimi ve Spor Yüksekokulu öğrencilerinin bölümlerine göre eleştirel düşünme ve empati kurma düzeylerinin incelenmesi*. Yayınlanmamış doktora tezi, Sakarya Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Sakarya.
- Güven, Ş.,Ucakan-Muz, G. ve Efe-Ertürk (2012). Üniversite öğrencilerinin yaşlı ayrımcılığına ilişkin tutumları ve bu tutumların bazı değişkenlerle ilişkisi. *Anadolu Hemşirelik ve Sağlık Bilimleri Dergisi*, 15(2), 99-105.
- Hasgül, E. (2018). *Empati eğitim programının huzurevi çalışanlarının empati becerileri ve yaşlı ayrımcılığına yönelik tutumları üzerine etkisi: Kastamonu, Tosya Örneği*. Yayınlanmamış doktora tezi, Ankara Üniversitesi Sağlık Bilimleri Enstitüsü, Ankara.
- Hoffman, M.L. (1977). Sex differences in empathy and related behaviors. *Psychological Bulletin*, 84(4), 712.
- İşmen, A. E. (2001). Duygusal zekâ ve problem çözme. *Eğitim Bilimleri Dergisi*, 13(13), 111-124.
- Kaçan, H., Dibekli, E., ve Akkan, K. (2018). Toplumda yaşayan bireylerin yaşlı ayrımcılığı tutum düzeylerinin incelenmesi. *Yaşlı Sorunları Araştırma Dergisi*, 11(2), 8-15.
- Kalavar, JM (2001). Yaşlanmanın incelenmesi: Kız ve erkek üniversite öğrencileri farklı mıdır? *Eğitim Gerontolojisi*, 27(6), 507-513.
- Kalliopuska, M. (1983). Relationship between moral judgment and empathy. *Psychological Reports*, 53, 575-578.
- Karasar, N. (2003). *Bilimsel araştırma yöntemi* (12.Baskı). Ankara: Nobel Yayın.

- Kaya, A., ve Siyez, D. M. (2010). KA-Sİ çocuk ve ergenler için empatik eğilim ölçeği: Geliştirilmesi geçerlik ve güvenirlik çalışması. *Eğitim ve Bilim*, 35(156), 110-125.
- Kaya, B. ve Çolakoğlu, Ö. M. (2015). Empati düzeyi belirleme ölçeği (EDBÖ) uyarlama çalışması. *İnönü Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 16(1), 17-30.
- Köksal, A. (2000). Hacettepe Üniversitesi müzik eğitimi alma, cinsiyet ve sınıf düzeyi değişkenlerine göre empatik becerilerinin ve uyum düzeylerinin incelenmesi. *Hacettepe Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 18, 99-107.
- Lawrence, E. J., Shaw, P., Baker, D., Baron-Cohen, S., ve David, A. S. (2004). Measuring empathy: Reliability and validity of the Empathy Quotient. *Psychological Medicine*, 34(5), 911-920.
- McDevitt, T. M., Lennon, R. ve Kopriva, R. J. (1991). Adolescents' perceptions of mothers' and fathers' pro social actions and empathic responses. *Youth & Society*, 22(3), :387-409.
- Nelson, T. D. (2005). Ageism: Prejudice against our feared future self. *Journal of Social Issues*, 61(2), 207-221.
- Okvuran, A. (1993). *Yaratıcı drama eğitiminin empatik beceri ve empatik eğilim düzeylerine etkisi*. Yayınlanmamış yüksek lisans tezi, Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Ankara.
- Oyserman, D., Coon, H. M. ve Kellemmier, M. (2002). Rethinking individualism and collectivism: Evaluation of theoretical assumptions and meta-analyses. *Psychological Bulletin*, 128(1), 3-72.
- Öksüz, M. (2015). *Sosyal hizmet lisans öğrencilerinin yaşlı ayrımcılığına ilişkin tutumları: Yalova Üniversitesi Örneği*. Yayınlanmamış yüksek lisans tezi, Yalova Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yalova.
- Özcan, Z. (2016). Empati ve dindarlık arasındaki ilişki. *İnsan ve Toplum Bilimleri Araştırmaları Dergisi*, 5(8), 2758-2781.
- Özdemir, Ö. (2009). *Hemşirelik öğrencilerinin yaşlı ayrımcılığına ilişkin tutumları*. Yayınlanmamış yüksek lisans tezi, Gazi Üniversitesi Sağlık Bilimleri Enstitüsü.
- Özdemir, Ö. ve Bilgili, N. (2014). Sağlık hizmetlerinde yaşlı ayrımcılığı. *Gülhane Tıp Dergisi*, 56(2), 128-131.
- Özmen, Ş. Y. (2013). Türk kültüründe yaşlının yeri ve medyayla yaşlılığın değişen konumu. *Mili Folklor*, 25(100), 110-119.
- Pala, A. (2008). Öğretmen adaylarının empati kurma düzeyleri üzerine bir araştırma. *Pamukkale Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 23, 13-23.
- Scott, T., Minichiello, V., ve Browning, C. (1998). Secondary school students' knowledge of and attitudes towards older people: Does an education intervention programme make a difference? *Ageing & Society*, 18(2), 167-183.

- Palmore, E.B. (1999). *Ageism: Negative and positive*. Erişim tarihi: 4 Mart 2019. Erişim adresi: <https://books.google.com.tr/books>.
- Serpen, A. S., ve Puruçuoğlu, E. (2017). Social work students attitudes toward elderly people: Samle of Ankara University. *The Eurasia Proceedings of Educational & Social Sciences*, 7, 175-182.
- Seymen, S. (2007). *KKTC Gazimagusa Devlet Hastanesinde çalışan yüksek hemşire ve hemşirelerin empatik eğilimleri ile yatan hastaların hemşirelere karşı duydukları memnuniyet düzeyleri*. Yayınlanmamış yüksek lisans tezi, KKTC Yakın Doğu Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Kuzey Kıbrıs.
- Soyuer, F., Ünalın, D., Güleser, N., ve Elmalı, F. (2010). Sağlık meslek yüksekokulu öğrencilerinin yaşlı ayrımcılığına ilişkin tutumları ve bu tutumların bazı demografik değişkenlerle ilişkisi. *Mersin Üniversitesi Sağlık Bilimleri Dergisi*, 3(2), 20-25.
- Teke, A. K., Cengiz, E., ve Demir, C. (2010). Hekimlerin empatik özelliklerinin ölçümü ve bu ölçümlerin demografik değişkenlere göre değişimi. *Çukurova Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 19(3), 505-516.
- Tuncer, F. (2018). *Birinci basamak sağlık hizmeti veren kurumlarda çalışan sağlık personelinin yaşlı ayrımcılığına ilişkin tutumlarının belirlenmesi*. Yayınlanmamış yüksek lisans tezi, Erciyes Üniversitesi Sağlık Bilimleri Enstitüsü, Kayseri.
- Tunçel, E. (2019). *Erken dönem uyumsuz şema alanları ve aleksitimi ilişkisinde prefrontal işlevlerin, empatinin ve duyu düzenleme güçlüğünün aracı rolü*. Yayınlanmamış yüksek lisans tezi, Başkent Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara.
- Türkiye İstatistik Kurumu İstatistiklerle Yaşlılar 2018*. Erişim Tarihi: 5 Mayıs 2019, Erişim adresi: <https://www.brandingturkiye.com/tuikten-istatistiklerle-yaslilar-raporu-2018/>.
- United Nations, Department of Economic and Social Affairs, Populations Division (2015). *World population ageing reports 2015 (ST/ESA/SER. A/390)*.
- Uyan- Semerci, P. (2018). Ayrımcılık bağlamında yoksulluk ve sosyal dışlanma. K. Çayır ve M. Ceyhan- Ayan, (Ed.), *Ayrımcılık: Çok boyutlu yaklaşımlar* (3. Baskı) içinde (ss. 163-175). İstanbul: İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları.
- Ünsar, S., Erol, Ö., Kurt, S., Türüng, F., Sekmen, I. D., Sak, C. ve Türksen, S. (2015). Hemşirelik öğrencilerinin yaşlı ayrımcılığına ilişkin tutumlarının incelenmesi. *Cumhuriyet Hemşirelik Dergisi*, 4(2), 61-67.
- Vefikuluçay -Yılmaz, D., ve Terzioğlu, F. (2011). Development and psychometric evaluation of ageism attitude scale among the university students. *Türk Geriatri Dergisi*, 14(3), 259 -268.
- Vefikuluçay, D. (2008). *Üniversitede öğrenim gören öğrencilerin yaşlı ayrımcılığına ilişkin tutumları*. Yayınlanmamış doktora tezi, Hacettepe Üniversitesi Sağlık Bilimleri Enstitüsü, Ankara.

- Vescio, T. K., Sechrist, G. B., ve Paolucci, M. P. (2003). Perspective taking and prejudice reduction: The mediational role of empathy arousal and situational attributions. *European Journal of Social Psychology*, 33, 455–472.
- Yılmaz, E., ve Özkan, S. (2010). Hemşirelik öğrencilerinin yaşlı ayrımcılığına ilişkin tutumları. *Maltepe Üniversitesi Hemşirelik Bilim ve Sanatı Dergisi*, 3(2), 35-52.
- Zubaroglu-Yanardağ, M. Say-Şahin, D. ve Yanardağ, U. (2018). Examination of ageist attitudes in terms of some variables among social work students. *Turkish Journal of Applied Social Work*, 1(1), 21-31.